

EU - himmel eller helvete?

MAGNUS HAGEVI

”Och jag såg ett odjur stiga upp ur havet... Och de tio hornen som du såg är tio kungar som ännu inte har fått sina riken men får kungamakt för en timme tillsammans med odjuret. De har en och samma avsikt och lämnar sin kraft och makt åt odjuret. De skall strida mot Lammet, och Lammet med sina kallade... ska besegra dem, eftersom det är herrarnas herre och konungars konung” (Uppenbarelseboken 13:1, 17:12-14).

Detta och andra bibelcitater tolkar en del kristna som en profetia gällande *Europeiska unionen* (EU). Handlingen är då förlagd till den yttersta tiden, strax innan jordens undergång, Jesus återvändande och det fredliga himmelrikets tillkommande. Men innan mäskligheten går in i paradiset kommer den ena katastrofen efter den andra att till stora delar ödelägga jorden. Mängder av människor går under i svält, sjukdomar och krig. Enligt flera bokstavstroende bibeltolkare kommer en av de största och mest onda krigsföretagen och mest utstuderade förföljelserna att initieras av *odjuret* (i 1917 års översättning *vilddjuret*) eller anti-krist, vars tal är 666. Flera bibeltolkare menar att EU:s romtraktat år 1957 är startskottet till ett formerande av det tilltänkta världsriket, det nya Rom som ska förtrycka världen in tills det att Gud ingriper och räddar människorna.

Vem bryr sig?

För de flesta som befinner sig långt utanför den kristna världen kan dessa tankar verka främmande och mycket avvikande. Ändå har flera böcker skrivits i ämnet (Gilbrant 1994, Svensson 1992, Östlin 1992). De säljs i bokhandeln, men har även blivit spridda genom flera kristna samfund - mest frikyrkosamfund - på konferenser och andra sammandragningar. Två organisationer har propagerat mot EU med bibliska och religiösa argument: Kristna mot EU och Kristdemokrater för alternativ europapolitik. I Norge och Finland har

politiker och andra debattörer motiverat sin EU-syn med bibliska citat (Östlin 1992:73-117). Natten innan finländska riksdagen beslöt om att söka medlemskap i EU tillbringade statsminister Esko Aho med att bemöta kristliga förbundets bibliska argument mot medlemskap i hopp om att få över dem till ja-sidan (Östlin 1992:73-74).

I Sverige har kristna tidningar som pingströrelsens Dagen tagit upp profetiorna i Uppenbarelsboken med bäring på EU. Även mer profana medier har uppmärksammat liknande uppfattningar och svensk TV har haft debattprogram på temat (Svensson 1992:128). Men det enda samfund som klart tagit ställning för en EU-negativ bibeltolkning är Trosrörelsen (Livets ord). Enligt pastor Ulf Ekman banar EU väg för en *"statsfederativ plattform för Anti-krists framträdande."* (Skog 1993:119).

Även om Uppenbarelsbokens profetior diskuteras är det osäkert hur många av de religiösa som fäster något avseende vid dem. Tyvärr finns det få undersökningar om svenska folkets bibelsyn och speciellt få om hur profetior tolkas. En undersökning från år 1970 har dock frågat ett representativt urval av svenskar över 18 år följande: *Tror Ni att framtida händelser är förutsagda i Uppenbarelsboken?* Av samtliga svarande uppgav 44 procent att de i mer eller mindre utsträckning trodde att Uppenbarelsboken förutsade framtida händelser. Speciellt intressant är att 82 procent av de tillfrågade som var bibelläsare trodde att *"historiens slut"* eller *"den slutliga världsdöden och det nya Jerusalem"* (det vill säga världens undergång och himmelrikets ankomst) var förutsagda i Uppenbarelsboken (Gustafsson 1976:25).

Religionens inverkan på viljan till svenskt EU-medlemskap kan även förklaras av andra faktorer än bibeltolkningar. Också synen på katolska kyrkan och EU:s medlemsländer som katolskt dominerade kan inverka på åsikt om EU. Det är speciellt medlemmar i samfund som har en övervägande bokstavstroende bibelsyn som är negativt inställda till katolska kyrkan (Zetterberg m fl 1979, jfr Palm 1993). Bokstavstroende protestanter tenderar att se EU som ett katolskt projekt för att rekatolicera bland annat Sverige, vilket de uppfattar som mycket negativt (Gilbrant 1992:15, 50-51, Östlin 1992:79, Skog 1993:119).

Synen på katolska kyrkan har ofta samband med tolkningen av

Uppenbarelseboken som en varning om EU. I flera av de mer fundamentalistiska bibeltolkningarna av Uppenbarelseboken ingår även katolska kyrkan som en inte oväsentlig del. På det ovan nämnda odjuret rider en sköka: *"Henne har kungarna på jorden horat med... Och jag såg att kvinnan var berusad av blodet från de heliga och blodet från Jesu vittnen."* (Uppenbarelseboken 17:2, 6). Denna sköka ska enligt flera fundamentalistiska bibeltolkningar vara katolska kyrkan, som använder EU till sina syften och låter sig användas av EU (odjuret) för dess syften (Gilbrant 1992:159, Östlin 1992:114).

En fråga inställer sig: Kan konservativa religiösa attityder och bibeltolkningar verkligen ha inverkat på kristnas inställning till EU?

Bibliska profetior om EU?

De bibliska profetiorna är en central del av den kristna läran. Profetior finns i både gamla och nya testamentet. Viktigast är de som traditionellt tolkas som förutsägelser om Messias ankomst och vad Jesus gjorde för att bli bekräftad som Messias. Mest känd är profetiorna som sägs hänvisa till Jesus födelse: *"Ty ett barn blir oss fött, en son blir oss given, och på hans skuldror skall herradömet vila, och hans namn ska vara: Underbar i råd, Väldig Gud, Evig fader, Fridsfurste."* (Jesaja 9:2-7).

Vad gäller EU är profetiorna i Daniels bok och Uppenbarelseboken intressanta. Det är där olika profetior om rikens uppgång och fall görs och det är dessa bibliska böcker som mer fundamentalistiska bibeluttolkare grundar sina åsikter om EU på.

I korthet är den bibeltolkning som anses beskriva EU som början på Anti-krists världrike följande. Daniels syn (ungefär år 600 före Kristus) sägs beskriva den kommande världshistorien med olika imperiers upp- och nedgång genom att likna dem vid djur. Det fjärde riket anses vara romarriket, vilket ska bli det mäktigaste av imperierna (Daniel 2:40-45, 7:20-26).

När aposteln Johannes hundratals år senare beskriver sin uppenbarelse nämner han återigen det fjärde riket - romarriket - som då stod i full blom. Även han anses förutspå romarrikets undergång,

men även dess återupprättande: *"odjuret som var och inte är, men skall komma"* (Uppenbarelseboken 17:8). Men när det imperium som tolkas som romarrikets efterträdare återuppstår beskrivs det som ett odjur. Dess makt bygger till en början på ett statsförbund som bildats på det gamla romarrikets grund (Uppenbarelseboken 17:12-13). Europa har då återigen enats. Efter ett tag tillskansar sig Anti-krist makten i hela riket (Uppenbarelseboken 17:9-11). Odjurets regim beskrivs som en totalitär makt som förföljer oliktankande: *"det [odjuret] fick makt över alla stammar och länder och språk och folk. Och alla jordens invånare skall tillbe honom"* (Uppenbarelseboken 13:7-8). Det är i denna situation som ett gudomligt ingripande ska ske. Jesus återvänder och befriar sitt folk, besestrar och förintar allt ont inklusive Anti-krist och etablerar det fredliga himmelriket.

Religion och politik

När religiösa politiska uppfattningar undersöks finns det skäl att ta hänsyn till åtminstone två olika sorters religiöst engagemang: religiös aktivitet och inriktning. Då svenska statsvetare har undersökt religion och politik har utgångspunkten varit klart beteendeorienterad. I analyserna har individens religiösa aktivitet som förklaringsfaktor stått i centrum. Det är frekvensen i olika religiösa beteenden som har undersökts: hur ofta man går i kyrkan, hur ofta man ber etc (Särilvik 1970:67-93, Holmberg - Gilljam 1987:203-210, Bjereld - Gilljam 1991:149-159, Hagevi 1994:253-262).

Religiös inriktning hör samman med religiösa attityder och religiös tillhörighet. Trosföreställning och samfundstillhörighet är två exempel. Religiös inriktning har hittills mest intresserat religionssociologer (Zetterberg m fl 1979, Pettersson 1986, Dahlgren 1988, Hamberg 1988, 1989, 1992, Palm 1993:37-88, Skog 1993:89-138). Endast vid ett fåtal tillfällen har individers religiösa inriktning analyserats tillsammans med deras politiska uppfattningar och då i ringa omfattning (Zetterberg m fl 1979:18-19, Palm 1993:58-60, Gilljam - Holmberg 1993:225, Hagevi 1994:255-259).

Undersökningar som gjordes i samband med folkomröstningen om svenskt EU-medlemskap år 1994 har inte funnit några större skillnader mellan de kristna väljarna och väljarkåren i övrigt (Holmberg

1994:10). Religionens inverkan på inställningen till EU har dock inte varit föremål för någon ingående analys. Med tanke på de mer bokstavstroende bibeluttolckarnas negativa EU-syn är det fullt tänkbart med en viss EU-skepsis i de religiösa leden. Första punkten på dagordningen i detta kapitel gäller därför huruvida den religiösa aktiviteten kan sägas påverka synen på EU.

Alla kristna har inte samma bibelsyn. De kristna som väljer att tolka Bibeln mer symboliskt och begränsa texternas direkta bäring till samtiden kan sägas ha en bibelsyn av mer hermeneutiskt slag. *Denna liberala troendeattityd* sätter mindre tilltro till vissa bibliska profetior. Mer fundamentalistiskt kristna tenderar däremot att tro att "*Bibeln är Guds rena ord och därför bokstavligen sann*" (Palm 1993:55-58). För dessa kristna med *konservativ troendeattityd* tenderar bibliska profetior att ha en annan betydelse än för de med mer liberal troendeattityd. Det är för konservativt troende som profetiorna i Uppenbarelseboken om odjuret kan bli relevanta för uppfattningen i EU-frågan och det är de som har störst motstånd till katolska kyrkan.

Det finns flera faktorer som kan påverka en individs inställning till EU. I samband med folkomröstningen om EU framkom att speciellt kvinnor, yngre, lågutbildade, arbetare och människor på landsbygden tenderade att rösta nej (Holmberg 1994:8-10). Avslutningsvis ska jag därför diskutera hur dessa mer världsliga faktorer påverkar sambandet mellan religiösa personers troendeattityd och åsikt om EU.

Metod och material

I SOM-undersökningen ingår en fråga som berör den religiösa aktiviteten: *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* Ett av de därefter uppräknade alternativen är *Besökt gudstjänst eller religiöst möte*. Som svarsalternativ finns *Ingen gång, Någon gång det senaste året, Någon gång i halvåret, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan* och *Flera gånger i veckan*. Dessa svar indelar jag i tre kategorier: de som svarat att de *aldrig* besökt ett religiöst möte (ingen gång), de som *ibland* besökt ett religiöst möte (från en gång under året till någon gång i kvartalet) och de som *månatligen* besökt ett möte (minst en gång i månaden). De som tillhör den sistnämnda kategorin kallas för *religiösa*. Det kan vara viktigt att påpeka att gruppen religiösa inte behöver

bestå uteslutande av kristna bekännare. Även andra religionsutövare besöker religiösa möten. Vidare kan religiösa människor vara mindre mötesaktiva än vad som krävs för att bli kallad religiös enligt denna definition. Samtidigt med dessa varningsord ska man dock komma ihåg att de flesta i kategorin religiösa har besökt traditionella kyrkliga möten (jfr Bennulf m fl 1995). Trots sina avigsidor är definitionen av religiösa giltig för vad som är mitt syfte: Att skilja mellan personer med olika grader av religiös övertygelse.

Jag är även intresserad av de enskilda individernas religiösa inriktning. Tyvärr har jag inte möjlighet att analysera frågor om bibelsyn eller samfundstillhörighet, vilka båda är centrala för att bestämma individens religiösa inriktning. Men det finns en lösning som gör att vi delvis kommer runt problemet. Förutom religiös mötesaktivitet kan jag även skilja mellan konservativ och liberal troendeattityd. Undersökningar har dokumenterat att religiöst bokstavstroende tenderar att vara religiöst extrema. Religiöst extrema stödjer det alternativ eller utför den handling som innebär den klaraste pro-kristna eller anti-sekylära ståndpunkten eller den mest negativa inställningen till andra religioner (jfr Zetterberg m fl 1979:55-71, Palm 1993:56-59). Delvis därför kallas bokstavstroende ibland för konservativa medan religiösa med mer tolkande bibelsyn kan kallas för liberala (jfr Lipset 1981:97-100, Palm 1993:55-58).

Genom att konstruera ett index kan ett mått skapas som återspeglar en religiös troendeattityd i antingen liberal eller konservativ riktning. Ju oftare någon ha uppgivit en negativ inställning till invandrarreligioner, sekulariserad religionsundervisning, uppger sig ha stort förtroende för Svenska kyrkan, sätter stor emfas på frälsning och mycket ofta bevisar religiösa möten, desto större möjlighet att personen har en konservativ troendeattityd. Religiösa som svarar tvärtemot har däremot en liberal troendeattityd. Den hälft av de religiösa vars troendeattityd är mest konservativ kallas följaktligen för *konservativa*. Övriga religiösa vars troendeattityd är minst konservativ kallas för *liberala*.

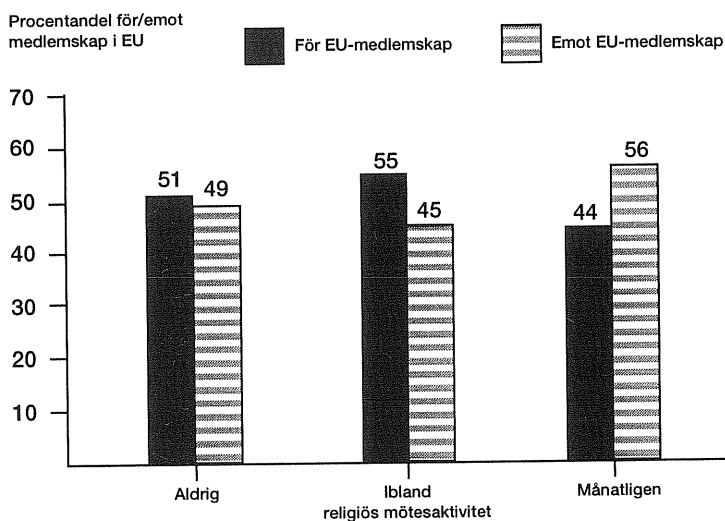
I SOM-undersökningen ingår följande fråga om EU: *Vad är din åsikt om ett svenskt medlemskap i EU? De svarande kan välja mellan I huvudsak för ett svenskt medlemskap i EU, I huvudsak emot ett svensk medlemskap i EU och Har ingen bestämd åsikt i frågan.* De utan

bestämd åsikt ingår inte i den följande analysen, utan endast de som uppgivit en åsikt för eller emot.

Religiös aktivitet och EU

Låt oss först undersöka om SOM-undersökningen från år 1994 konfirmerar de tidigare påståendena om att religiös aktivitet inte påverkar åsikt om svenskt medlemskap i EU. I figur 1 redovisas andelen för och emot svenskt medlemskap i EU inom de tre grupperna med skiftande religiös aktivitet. De svarta staplarna visar andelen som är för ett svenskt EU-medlemskap, de streckade staplarna visar de som är emot.

Figur 1 Åsikt om svenskt medlemskap i EU efter religiös mötesaktivitet (procentandel för respektive emot svenskt EU-medlemskap)

Kommentar: Antal svarande är 1250 personer. Redovisningen bygger på frågan *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* Därefter följer bland annat alternativet *Besökt gudstjänst eller religiöst möte*. Som svarsalternativ nämns *Ingen gång* (aldrig), *Någon gång under året*, *Någon gång i halvåret*, *Någon gång i kvartalet* (ibland) samt *Någon gång i månaden*, *Några gånger i veckan* och *Flera gånger i veckan* (månatligen). Frågan om EU-medlemskap löd: *Vad är Din åsikt om ett svenskt medlemskap i EU?* Svarsalternativen var *I huvudsak för ett svenskt medlemskap i EU*, *I huvudsak emot ett svenskt medlemskap i EU* och *Har ingen bestämd åsikt i sakfrågan*. De som svarat med det sista alternativet finns ej med i analysen.

Religiös aktivitet tycks inte ha något nämnvärt samband med åsikt om svenskt EU-medlemskap. I huvudsak stämmer alltså de resultat som tidigare rapporterats. Bland personer som aldrig besökt ett religiöst möte det senaste året är 51 procent för ett svenskt medlemskap i EU. De mer tillfälliga mötesbesökarna är på samma nivå (55 procent för medlemskap i EU). Bland de religiösa redovisas visserligen den lägsta andelen som förespråkar svenskt medlemskap i EU (44 procent) men skillnaderna mellan religiösa och de mindre mötesaktiva grupperna är små. Balansmåttan (andel för EU-medlemskap minus andel emot EU-medlemskap) skiftar från +10 bland de som ibland besöker ett religiöst möte till -12 för religiösa personer. Differensen är så liten att det knappast finns fog för att tala om att de religiösa skulle vara speciellt avogt inställda till EU-medlemskap.

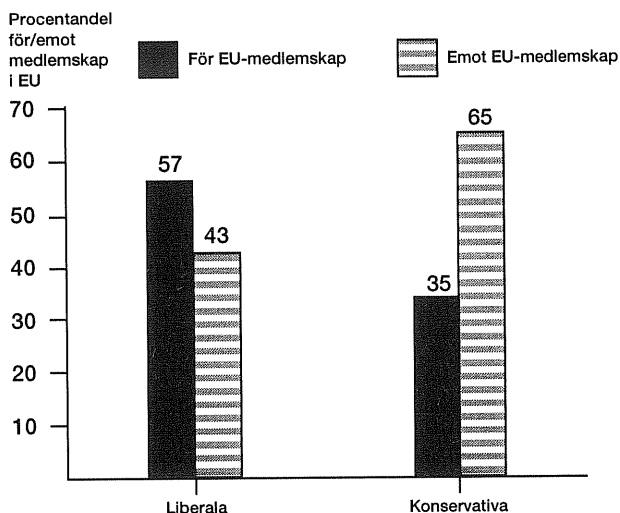
Religiositet, troendeattityd och EU

Bilden av religionens inverkan på åsikt om svenskt EU-medlemskap kompliceras av att religiösa utövare inte är någon homogen grupp. Inom den religiösa gruppen finns det flera olikheter, vilket gör att individernas religiösa inriktning är central. I detta fall är religiösa personers troendeattityd viktig, eftersom en konservativ troendeattityd ökar möjligheten att individen sätter större tilltro till bibliska profetior samt är negativt inställd till katolska kyrkan.

I figur 2 redovisas religiösa personers inställning till ett svenskt medlemskap i EU bland grupper med olika troendeattityd. De svarta staplarna visar andelen som är för EU-medlemskap, de streckade visar de som är emot.

Religiösa personers troendeattityd uppvisar ett klart samband med inställningen till svenskt medlemskap i EU. Religiösa med konservativ troendeattityd är negativt inställda till svenskt medlemskap, medan religiösa med mer liberal troendeattityd är positiva till svenskt EU-medlemskap. Bland religiösa med liberal troendeattityd är 57 procent för svenskt medlemskap och 43 procent emot. Endast 35 procent av de religiösa med konservativ troendeattityd är för ett svenskt medlemskap och 65 procent uppger sig vara emot. Till skillnad från de balansmått som beräknades för religiös aktivitet är differensen nu större: +14 bland liberalt religiösa (de flesta vill att Sverige ska vara EU-medlem) och -30 bland konservativt religiösa (de flesta vill att Sverige inte ska vara EU-medlem).

Figur 2 Religiösa personers åsikt om svenskt medlemskap i EU efter liberal eller konservativ troendeattityd (procentandel för respektive emot svenskt EU-medlemskap)

Kommentar: Antal svarande är 146 personer: 72 liberala och 74 konservativa. Frågan om EU-medlemskap löd: *Vad är Din åsikt om ett svenskt medlemskap i EU?* Svarsalternativen var *I huvudsak för ett svenskt medlemskap i EU, I huvudsak emot ett svenskt medlemskap i EU och Har ingen bestämd åsikt i sakfrågan.* De som svarat med det sista alternativet finns ej med i analysen. För information om liberal och konservativ troendeattityd, se "Metod och material".

Det finns ett klart samband mellan troendeattityd och åsikt om ett svenskt medlemskap i EU. Det är inte den religiösa aktiviteten i sig som påverkar åsikten om ett svenskt EU-medlemskap, utan istället den religiösa inriktningen. Religiöst konservativa tenderar att vara EU-motståndare.

Världsliga faktorer

Tidigare undersökningar har visat att bland annat faktorerna kön, ålder, utbildning, klass och bostadsort uppvisar klara samband med inställningen till svenskt medlemskap i EU (Holmberg 1994:8-10). Det är därför av intresse att undersöka om dessa faktorer inverkar på sambandet mellan religiös troendeattityd och åsikt om EU.

En svårighet med en sådan analys är att antalet svars personer i undersökningen är få. Resultaten måste därför tolkas med stor försiktighet.

Efter att ha tagit hänsyn till ovan nämnda faktorer kvarstår i huvudsak sambanden mellan troendeattityd och EU-åsikt. Två undantag är dock värda att nämna. Mellan liberalt och konservativt religiösa arbetare finns inga större skillnader. Bland arbetare är åsikterna negativa till svenskt medlemskap oberoende av troendeattityd. Ett liknande fenomen med motsatt verkan påträffas bland religiösa i städerna. Även där spelar troendeattityden liten roll, men i städerna är båda de religiösa grupperna positivt inställda till medlemskap.

Bland konservativt religiösa upphör vissa samband. Oberoende av ålder eller kön tenderar de med konservativ troendeattityd att vara motståndare till EU-medlemskap. En konservativ troendeuppfattning tycks i dessa fall inte göra någon skillnad på folk och kan sägas bekräfta talesättet *Inför vår Herre är vi alla lika*.

Religion påverkar politiken

Religion spelar en stor roll i politiken. Religiösa symboler är viktiga. När det som kom att bli EU-symbol (en krans med tolv stjärnor) skapades, hämtades symboliken från samma bibelställen som de mer religiöst fundamentalistiska EU-motståndarna hämtar sina argument: *"Och ett stort tecken syntes på himlen, en kvinna... med... en krans av tolv stjärnor på sitt huvud."* (Uppenbarelsboken 12:1). De tolv stjärnorna symboliserar den omnämnda kvinnans fullkomlighet (SOU 1981:717,721), vilket EU själva har tagit fasta på: *"Stjärnorna symboliserar unionen av Europas folk. Stjärnornas antal är oföränderligt, eftersom talet tolv utgör en symbol för perfektion och fullkomlighet"* (EU kommissionen 1992:4).

Men EU:s egen vilja att knyta an till det kristna arv som förenar Europas folk biter inte ens på alla kristna svenskar. Konservativt kristna är till övervägande del motståndare till EU. För att veta i vilken mån tro på bibliska profetior och inställning till katolska kyrkan mer direkt påverkar de religiöst konservativas ställningstagande krävs ytterligare forskning. Vad vi nu vet är att religionens politiska betydelse återigen visat sig. Flera konservativa kristna som

vill behålla sina namn i Livets bok fram till domens dag agerar efter sin religiösa övertygelse och är motståndare till svenskt medlemskap i EU.

Referenser

- Bennulf, M - Hagevi, M - Oscarsson, H (1995), "Finns det en religiös livsstil?", ur SOM-rapport nr 13 *Det gamla riket*, Göteborgs universitet.
- Bibeln (1983), Örebro: Bokförlaget Libris.
- Bjereld, U - Gilljam, M (1991), "Vad vill de kristna väljarna? Religionens betydelse för människors åsikter i politiska frågor", *Statsvetenskaplig tidskrift*:94 nr 2, s 149-159.
- Dahlgren, C (1988), *Religiös aktivitet och religiösa attityder*, Stockholm: Religion och samhälle, Religionssociologiska institutet.
- EU kommissionen (1992), *Graphic Manual - Abridged edition*, Bryssel: EU kommissionen.
- Gilbrant, T (1994), *EU i politik och profetia*, Stockholm: Interskrift.
- Gilljam, M - Holmberg, S (1993), *Väljarna inför 90-talet*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Gustafsson, B (1976), "Bibeln ställning i dagens Sverige", ur Arvidsson, E - Gustafsson, B - Pleijel, H (1976), *Bibelläsning idag och igår*, Stockholm: Esselte studium.
- Hamberg, E (1988), *Religiös tro och religiöst engagemang*, Stockholm: Religion och Samhälle, Religionsociologiska institutet.
- Hamberg, E (1989), *"Kristen på mitt eget sätt"*, Stockholm: Religion och samhälle, Religionsociologiska institutet.
- Hamberg, E (1992), *Kvinnor och män som bibelläsare*, Stockholm: Religion och samhälle, Religionsociologiska institutet.
- Hagevi, M (1994), "Hur röstar de kristna?", *Frisinnad tidskrift* nr 10, s 253-262.
- Holmberg, S - Gilljam, M (1987), *Väljare och val i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, S (1994), *SVT/Valu94EU*, Stockholm: Sveriges television.
- Lipset, S (1981), *Political Man. The Social Bases of Politics*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Palm, I (1993), *Frikyrkofolket och ekumeniken*, Uppsala: Tro & tanke.
- Pettersson, T (1986), *Svenska folket och Bibeln*, Stockholm: Religion och samhälle, Religionsociologiska institutet.

Skog, M (1993), *Trosrörelsen i Sverige*, Uppsala: Tro & tanke.

Statens offentliga utredningar 1981:56 (1981), *Nya testamentet*, Stockholm:Liber Allmänna förlaget.

Svensson, S (1992), *EG - I den bibliska profetians ljus*, Åstorp: Gospel SAM.

Särilvik, B (1970), *Electoral Behavior In the Swedish Multiparty System*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Zetterberg, H L - Lundqvist, S - Freij, T - Källstad, T (1979), *Frikyrkosverige*, Stockholm: Moderna läsare.

Östlin, P (1992), *Från Babel till Bryssel. De kristna och EG-frågan*, Stockholm: Interskrift.